

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертация относно придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 8. 1. Теория на изкуствата, специалност „Изкуствознание и изобразителни изкуства“ на редовния докторант Наташа Ноева на тема: „Галерия „Раковски“ 125 – институционален център на художествения живот. история, организация, изложбена дейност, критика (1940 – 1972)“, с научен ръководител проф. д-р Милена Георгиева, изготвена от проф. д-р Йоана Минкова Спасова-Дикова, Институт за изследване на изкуствата – БАН

Кратки данни за дисертантката

Наташа Ноева завършва специалност „Изкуствознание“ в НХА, София (бакалавър) през 2013 г. Става магистър през 2015 г. Докторант е в Институт за изследване на изкуствата, БАН, от 2018 г. Нейните изследвания са в областта на живописата, скулптурата, галерията като институционален център на художествения живот. Работила е като специалист в архива и библиотеката на СБХ.

Нейният натрупан досега опит и изследователски интереси в областта на художествената култура и изучаване на архивите са в основата на според мен успешно завършения дисертационен труд.

Анализ на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 500! страници с приложенията (140 страници) и приложения албум от 100 страници. Той има ясна и точна структура. Изложението, което 227 страници се състои от въведение, три глави с няколко подглавия и заключение, библиография, която е впечатляващо значителна по обем (повече от 30 страници) и съдържа

монографии, статии в списания и вестници, архивни материали, интернет източници. Има 14 приложения и албумна част (с документален и изобразителен материал) с над 200 илюстрации.

Изследването е посветено на изучаването на галерията като специфично изложбено пространство – историческо развитие, теоретични постановки; видове галерии – частни, общински, национални; взаимоотношението музей – галерия, социокултурни функции, модели на организация и финансиране на галерийната дейност. Във фокуса на внимание е реконструкцията на дейността на първото и единствено с толкова дълга история изложбеното пространство – галерията на ул. „Раковски“ 125, която освен професионалното представителство като съюзна галерия определя и отношенията между гилдията и държавното управление.

Посочените от дисертантката цели на изследването са: да се открие мястото и значението на галерията на ул. „Раковски“ 125 като един от основните центрове на художествения живот в София и страната, в който се пораждат и изявяват значимите тенденции, явления, творци, оформили се в културната и художествена среда на два различни периода в изкуството в България; да се конструира цялостна представа за функционирането на галерията през дългото ѝ съществуване – от зараждането на идеята за нейното създаване, архитектурното ѝ проектиране и реализиране, запазването ѝ като дружествена частна собственост през годините, въпреки смяната на двата режима, влиянието на комунистическата партия и държава, а оттам промените, които следват; да се изследва как и до каква степен политическата идеология повлиява на изложбената политика на СДХБ и СБХ в галерията на „Раковски“ 125 и идейно-стиловото изграждане на творбите; да се проследят отношенията между държавата и Съюза на художниците в периода на НРБ, които не са еднозначни дори и по време на най-тежката диктатура на комунистическия режим.

Сред задачите на дисертацията са: издирването на наличната информация за галерията на ул. „Раковски“ 125 като културна институция, свързана с историята на СДХБ, СХБ, СБХ; систематизирането в хронология на събрания архивен и документален материал, като се анализират политиките и стратегиите на развитие, рефлектирани в българското изкуство; открояването на отделни периоди и изтъкването на водещите им характеристики (като видова определеност, стилови особености или зараждащи се специфики); проучването на законодателната основа, институционалната документация и съюзните решения, междуинституционалната кореспонденция и издаваните директиви, които имат връзка с галерията; провеждането на интервюта с художници-съвременници, разказващи за историята на галерията.

По думите на Ноева обект на изследването е създаването и функционирането на галерия „Раковски“ 125 от откриването ѝ през 1940 г. до 1972 г., когато СБХ придобива своя нов дом с галерия „Шипка“ 6. Историята на тази галерия е знакова за съвременното ни изкуство, доколкото показва трансформациите, които претърпява художественият живот в България, породени както от вътрешни еволюционни процеси, така и поради външни за системата фактори.

Научната разработка се основава на комплексно интердисциплинарно изследване, което се базира на методи и подходи от различни научни дисциплини. Използвани са документално-аналитичен подход, сравнителен анализ, формално-стилов анализ, търсени са социологически и културологични аспекти на разглежданите проблеми. Реконструкцията на феномена галерия „Раковски“ 125 се основава на детайлното проучване на богат изворов материал – архивни източници, периодичен печат, специализирани издания, каталози, устна история, т.е. можем да определим работата предимно като емпирична с интерес към опознаването на събития, автори, течения и по-периферно – на отделни творби. Анализът и

интерпретацията на базата на събрания материал води до извеждане на характеристики, изводи и заключения от исторически, художествен, социокултурен характер.

Основни източници на информация в изследването са хроники, статии в периодичния печат, специализирани издания, каталожни издания, покани, архивни документи и снимки, съхранявани във фонда на СДХБ при Централен държавен архив, Министерство на информацията и изкуствата, Комитет за наука, изкуство и култура, Министерство на народното просвещение, лични фондове на художници при Държавна агенция „Архиви“, архивния фонд на Съюза на българските художници – фотоархив и архивни досиета на членуващите в него художници, аудиоархив на Българско национално радио, Архив на МВР, лични архиви на колекционери и частни лица, проведени от авторката интервюта с художници и др.

Във въведението се посочват актуалността на темата, целите, задачите, предмета, обекта, методологията, обхвата на изследването.

В Първа глава „Галерийното дело в София от Освобождението до началото на 1940 г.“ се разглеждат процесите на зараждане на галерийното дело в София от края на XIX в. и първите четири десетилетия на XX в.

Във втора глава „Галерия „Раковски“ 125 – център на художествения живот. История, създаване, организация (1940 – 1947)“ е представена историята на строежа, откриването и функционирането на галерията на ул. „Раковски“ 125 в София в периода 1940 – 1947 г., като е направена уговорката, че за долна хронологическа граница на тази глава се приема 1940 (годината, в която се открива галерията), а като крайна – 1947, когато е построена почти наново след бомбардировките над София през 1944.

В центъра на внимание в третата глава „Изложбената дейност в галерията на „Раковски“ 125 (1940 – 1972). Рефлексия на художествената критика. Художници, критици, тенденции, проблеми“ попада

художествения живот, изложбената дейност в галерията на ул. „Раковски“ 125, рефлексията на художествената критика в опит да се проследят водещи тенденции и проблеми, активността на художници и критици и рецепцията на художествените явления най-вече през периода след Втората световна война до началото на 70-те години. Тя е разделена на осем подглави, които освен по хронология и видове изложби, са подредени така, че да засегнат всички видове изкуства, в които текат процеси на малки и по-големи промени; където е налице повече освободеност в рамките на естетическите директиви на съответния период или където отслабва режимът на тоталитарно управление и актуалност на опозицията позволеност / непозволеност. Подбрани са знакови изложби не само за галерията, но и за целия период на изграждане на комунизма.

В заключението накратко са представени някои социокултурни следствия от откриването на нов изложбен център на Съюза на българските художници. На ул. „Шипка“ 6, в центъра на София, на 12 декември 1972 г. се открива новата галерия на СБХ. Придобила популярност като „Шипка“ 6 през годините, станала важна и неотменна част от духовния и артистичен живот на столицата, тя съвместява функциите на най-големия изложбен комплекс в България и на Дом на българските художници. В труда е отбелязано изместването на фокуса към новата придобивка на СБХ и промяната в статута на галерията на „Раковски“ 125. Ноева обаче подчертава, че това по никакъв начин не отменя значението ѝ, тъй като галерията продължава да бъде важно културно средище в столицата и страната. Тя запазва автентичния си вид като архитектура и експозиционно пространство и е особено предпочитана за самостоятелни изложби, както и за групови и секционни изложби, т. е. от по-камерен тип. В последните години на социалистическия режим галерията се оформя като алтернативно пространство с няколко емблематични изложби, подсказващи зараждането на българския „нео-авангард“.

Дисертантката е направила своето изследване с голяма добросъвестност и задълбоченост. Тя очевидно познава обектите на своето проучване и демонстрира способността си за теоретично преосмисляне на емпиричния материал. Ноева очевидно проявява интерес към архивната работа и анализ на фактите. Прави впечатление нейният интердисциплинарен подход. Текстът е интересен и увлекателен за четене и има висока познавателна и практическа стойност. Би следвало да се отбележи, че библиографията е пространна. Цитиранията са коректни.

Описание на приносите

Напълно съм съгласна с посочените от Ноева основни приноси на дисертационния труд.

Бих искала да подчертая, че в дисертацията за първи път през призмата на галерийното дело у нас се разглежда въпросът за развитието на българското изкуство в два различни периода, при два различни политически режима – на Третото българско царство и на НРБ, като се засяга и периодът непосредствено след Освобождението.

Също така трудът осветлява историята на галерията на Съюза на дружествата на художниците в България и на Съюза на художниците в България – период, най-продължителен от просъществуването на всички наши галерии (вече 83 години). В него са анализирани подбудите и причините, довели до построяването на изложбения салон на „Раковски“ 125, като за първи път се изследва галерията на СДХБ/ СБХ за дълъг период като устойчива културна институция, управлявана от организираното чрез дружества съсловие на художниците и впоследствие – от единен съюз на художниците, подчинен на държавата. Принос на изследването е изясняването на статута на галерията, политиките на развитие, трансформациите в един извънредно променлив контекст през различните периоди.

В изследването е направен опит за реконструкция на предисторията и историята на създаването на галерията – още от зараждането на идеята до материалното ѝ осъществяване, календарът на изложбената дейност на базата на систематична работа с научни трудове, архиви, периодика, устна история. Въведени са различни нови художествени факти, данни и документи, непроучени и невлезли досега в научно обръщение. Изцяло на базата на новооткрития документален материал за галерията е направена хронология на изложбения живот и са посочени основните ѝ етапи.

Приносно е изследването на динамиката на процеси, направления, видове, жанрове чрез анализа на изложбите, като са посочени техните поръчители, уредници, автори, творби, протичането на изложбения живот в обилен сравнителен материал. Посочени са заслугите на галерията в културата през двата ѝ основни периода, като са засегнати основни въпроси за съсловната инициатива и помощта от държавата, тоталитарната власт и развитието на галерията в нови условия, отразени в различни видове свидетелства.

Принос е и разглеждането на експозиционното пространство от гледна точка на функционалните специфики, което досега не е било обект на специално проучване. За очертаване на цялостната картина на художествения живот през периода са обхванати както специализирани, така и вторично обособени изложбени пространства с оглед на възможностите, които те предоставят за социализация на изкуството. Направена е типология на галерийните пространства през двата основни периода, като се дава отговор защо галерия „Раковски“ 125 играе неизменно ролята на център на художествения живот до 1972 г. Разглеждат се взаимоотношенията с ДХБ, галерията на „Гурко“ 1 и др. в зависимост от нуждите на СДХБ, СХБ и СБХ – отношения между галерия и дружество/а, които са тясно свързани, взаимноопределящи и подпомагащи се.

В дисертацията са представени нови и непроучени данни и материали. Изградена е методология. Посочени са перспективи за бъдещи изследвания в тази област за реконструирането на историята и дейностите, освен на галерията на „Раковски“ 125, и на други изложбени салони, не само в София. Чрез тях се улесняват и подпомагат изследванията на историци и теоретици за развитието на българското изобразително изкуство, включително теоретици от гранични области като културологията, социологията, културната антропология.

Достойнство на труда е систематизирането на фактологичния материал с издирени нови данни в архиви, периодичен печат, архив на СБХ, който позволи да се формира богат документален и визуален масив за продължителен период от време, което дава възможност да се очертаят и открият приликите и разликите в статута и функционалността на галерията като институция през различните исторически периоди и политически системи. Обхванати са значими художествени процеси и тенденции в българското изобразително изкуство, които са изследвани в конкретен исторически и социокултурен контекст.

Особено стойностни са приложенията към дисертацията със статистическото изследване на дейността на галерията и със записите на устно разказана история на галерията под формата на ценни интервюта с художници-съвременници.

Бих изтъкнала и практическата приложимост на изследването чрез включването в научно обръщение на разработения информационен справочник за галерийната дейност в България и изложбената дейност на художниците в разглежданите периоди. Всъщност то представлява сериозна информационна база за галерийната дейност в България, която би могла да подпомогне бъдещи изкуствоведски изследвания, включително и на изследвания в гранични области – културология, социология, културна антропология. Тази база може да послужи за създаване на сайт, в който да

бъде дигитализиран и публикуван масивът от снимков и документален материал свързан с откривания на изложби, творби, интериори, което да открие важното място на галерията като институционален център на културния живот в България.

Препоръки и бележки

Бих препоръчала в бъдеще този труд да бъде издаден в монография като бъдат прецизирани някои терминологични, стилистични и технически неточности. Библиографията и цитиранията също може да претърпят известна редакция.

Заклучение

Предложеният дисертационен труд отговаря на изискванията по чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ. Публикациите на Наташа Ноева далеч надхвърлят изискуемия минимум. Тя има значителен брой участия с доклади в научни конференции у нас и 1 на престижен международен форум в Белград.

С оглед на всички посочени достойнства на работата и направените уточнения давам положителна оценка и предлагам да бъде присъдена ОНС „доктор“ на Наташа Ноева.

Дата:

Подпис:

20. 05. 2023

проф. д-р Йоана Спасова-Дикова